

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Боротьба з корупцією — це завжди тонко.
Боротьба з політичною корупцією — ще тонше.
Але найтонше — це боротьба з політичною корупцією у виборчому процесі.

Назар Бойко, керівник моніторингово-аналітичної групи «ЦИФРА»

Політичну корупцію у виборчому процесі в гіршому випадку ігнорують, у кращому — неохоче виправдовують «відсутністю альтернативи». До недавнього часу говорити про це явище було *non comme il faut*. Для політиків ця тема є табуованою, експерти воліють обережно її оминати через брак емпіричних даних.

Моніторингово-аналітична група «ЦИФРА» разом з американським професором Еріком Херроном (West Virginia University) вирішила дослідити це явище за допомогою соціології.

На минулих парламентських виборах разом із КМІС ними було проведено опитування керівного складу окружних виборчих комісій (ОВК) і членів дільничних виборчих комісій (ДВК). Поміж іншим у них запитували, чи знають вони членів комісії, які одержують матеріальну винагороду від суб'єктів виборчого процесу. 19% керівників ОVK і 25% членів ДVK дали стверду відповідь. Дослідники також цікавилися, наскільки така матеріальна винагорода є важливою для членів комісій особисто. Вона є важливою для 28% керівників ОVK і для 49,5% членів ДVK.

Наведені показники свідчать, що *оплата праці членів виборчкомів* партіями й кандидатами є масштабним феноменом і важливим для значної частини членів виборчих комісій, особливо ДVK.

Результати дослідження провокують такі запитання:

1) з яких джерел партії й кандидати одержують фінансовий ресурс для покриття цієї статті витрат у бюджеті виборчої кампанії;

2) якою сумою вимірюються ці витрати;

3) яким чином юридично оформлюється оплата праці членів комісій суб'єктами виборчого процесу?

Зрозуміло, що відповіді на ці запитання можуть бути лише приблизними, оскільки у поствиборчих консолідованих звітах про надходження й використання коштів політичні партії не подають витрат щодо оплати праці членів виборчкомів. Така стаття навіть не передбачена формою звіту. Тому

беззаперечним є лише той факт, що всі ці кошти й розрахунки лежать поза правовим полем, яке регулює організацію й проведення виборчого процесу.

Проблема тіньової оплати праці членів виборчих комісій тісно пов'язана ще з одним феноменом вітчизняних виборів — технічними партіями, основним завданням яких у виборчому процесі є не конкурентна боротьба за владу, а «супровід» інших політичних гравців. Квоти цих партій використовуються претендентами на перемогу для посилення своєї присутності у виборчих комах. Така присутність дозволяє здійснювати значний вплив на порядок денний роботи комісій, приймати рішення на користь потрібної політичної сили у спірних ситуаціях, полегшує можливості маніпуляцій із результатами голосування тощо. Формально технічні партії не пов'язані з тими, на кого працюють, що, у свою чергу, ускладнює доведення взаємозалежності перших від останніх, зокрема, у питанні оплати праці членів виборчих комісій від технічних партій.

Картина буде неповною ще без однієї важливої деталі. Для більшості членів виборчих комісій проблема отримання матеріальної винагороди від партій і кандидатів стоїть поза етичною площиною, а питання представництва технічних партій — поза площиною конфлікту інтересів.

Отже, зменшення масштабів корупційної складової у виборчому процесі в Україні потребує комплексного підходу, який передбачає такі кроки.

По-перше, слід переосмислити роль та місце політичних партій у політичній системі країни й у виборчому процесі. Практично це може конвертуватись у новий, жорсткіший набір вимог при реєстрації політичних партій. Наприклад, у Фінляндії діє норма, за якою політична партія автоматично втрачає реєстрацію в разі, якщо на двох парламентських виборах поспіль їй не вдається здобути хоча б один представницький мандат. В українських умовах така норма не тільки сприяла б очищенню партійної системи від технічних партій, але й створила передумови для наповнення її реальним змістом.

По-друге, перегляду потребує модель формування виборчих комісій. Як продемонстрував досвід позачергових президентських виборів, суб'єкти виборчого процесу не завжди можуть забезпечити навіть мінімально необхідну кількість членів виборчих комісій. Досвід країн Східної Європи свідчить на користь більш диверсифікованих моделей, коли участь у формуванні виборчих комісій разом із партіями беруть виборчі комісії вищого рівня, органи місцевого самоврядування, профільні міністерства, громадські організації. Такий підхід гарантує кращу загальну інтегрованість виборчого процесу загалом і виборчої адміністрації зокрема.

По-третє, єдиним «роботодавцем» для членів виборчих комісій, який оплачує їхню працю, має стати держава. Це дозволить позбавитись двох негативних явищ одночасно: а) члени виборчих комісій будуть виведені

з конфлікту інтересів між нормами виборчого закону й політично доцільністю, якою часто керуються партії; б) політичні партії позбавляться необхідності залучати неофіційні кошти для оплати праці членів комісій і, як результат, приховувати їх у виборчій звітності.

По-четверте, важливим є зменшення кількісного складу комісій. Не лише у країнах Східної Європи, але й у деяких країнах пострадянського простору навіть на великих (більш як 3000 виборців) дільницях кількість членів комісій не перевищує 11–13 осіб. Це дасть можливість державі краще оплачувати роботу членів комісій за рахунок вивільнених коштів, а також переглянути функціональне навантаження на членів виборчкомів.

І, нарешті, останнє. Найважливішим елементом, від якого залежатиме дієвість усіх перелічених вище, є система контролю. Створення безпечних і комфортних умов для роботи членам виборчих комісій має супроводжуватися нетерпимістю стосовно будь-яких спроб персональних або колективних маніпуляцій у виборчому процесі або фальсифікацій результатів голосування.

Наведений перелік кроків, спрямованих на зменшення масштабів корупційної складової у виборчому процесі в Україні, безумовно, не є вичерпним, проте, на наш погляд, реалізація їх навіть у такому вигляді може привести до позитивних результатів.